

# REFLECȚII PRIVIND PROBLEMA IDENTITĂȚII ÎN RAPORT CU MEMORIA ȘI CONȘTIINȚA ISTORICĂ

*Angela Lisnic, conf. univ., dr.,  
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău*

## REFLECTION ON THE PROBLEM OF IDENTITY IN RELATION TO HISTORICAL MEMORY AND CONSCIOUSNESS

*Angela Lisnic, PhD, Assoc. Prof.,  
“Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau,  
ORCID:0000-0002-1975-0413  
lisnic.angela@upsc.md*

**CZU: 323.15(=135.1)(478)(091)**

**DOI: 10.46727/c.v3.24-25-03-2023.p145-149**

**Abstract.** The political, economic, social and cultural challenges of the contemporary world raise an infinite range of existential questions. One of them related to the issue of identity. The study examines the theoretical concepts related to the notions of „identity”, „historical memory”, „historical consciousness”. The research presents the theoretical treatments related to the notions examined in historical studies and demonstrates the defining elements of these notions in the contemporary didactic approach. The theoretical aspects are sought to be adjusted to the modern educational system in which the problem of identity, memory and historical consciousness acquires an educational outline and these theoretical notions are validated as elements of the modern educational system.

**Keywords:** identity, historical memory, historical consciousness

Conceptul de „identitate” poate fi atribuit atât științelor sociale, cât și științelor psihologice și celor filozofice în calitate de concept de analiză și interpretare. La noțiunea de identitate intelectualii au apelat încă din antichitate, însă acțiunile existențiale contemporane trezesc interes față de acest concept până în prezent. Pe parcursul a mai mult de două decenii pe mai multe segmente de activitate și subiecte abordate în demersul didactic contemporan am căutat să urmărim modul de recepționare și identificare a personalității de către cadrele didactice. Realizarea unui sondaj de opinii, efectuat în 2022 la problema abordată, a permis să constatăm că în lotul de respondenți, care îl reprezentau 57 de persoane, dintre care 65 % constituiau respondenți din mediu rural și 35% din mediu urban, am obținut următoarele aspecte în subiectul examinat. Astfel, la întrebarea *consideră problema identitară ca problemă importantă*, 60% din respondenți apreciază problema identitară ca foarte importantă, iar 40 % din respondenții implicați în sondaj o consideră ca importantă. Din aceasta putem deduce că problema examinată are o importanță și valoare atât în aspect cognitiv, cât și în aspect constructivist, deoarece la întrebarea *dacă există legătură între identitate și istorie* 90% din respondenți au confirmat că între noțiunile „istorie” și „identitate” există legătură. Importanța cunoașterii acestei probleme a rezidat și din întrebarea *dacă școala trebuie să se implice în soluționarea problemei identitare*. Astfel, 100% din respondenți au susținut că școala trebuie să se implice în soluționarea problemei identitare. Această poziție cu elementele constatative privind problema identității am determinat-o și la întrebarea care caută să stabilească existența unei *interdependențe între istorie și identitate*, la care am primit o confirmare de 100% din respondenții implicați în sondaj. Respectiv, trecerea în revistă a unor constatări empirice confirmă actualitatea problemei abordate. Cercetarea resurselor teoretice și implicările practice asupra subiectului ce ține de problema identității au determinat un șir de constatări și reflecții la subiectul examinat.

## Repere teoretice privind conceptele de identitate, conștiință istorică și memorie istorică din perspectivă istorică

Analiza referințelor bibliografice la subiectul examinat a identificat o gamă vastă de studii legate de problema identitară, care ne-a permis să determinăm un șir de noțiuni care au interconexiuni cu cea de identitate. Totodată, trebuie să apreciem că acest concept este indisolubil legat de noțiunile „memorie istorică”, „conștiință istorică”. Astfel, examinarea conceptelor de identitate se referă la termenul care provine din rădăcina latinească *idem* (la fel) – *identitas* „asemănare și continuitate”. În limbaj comun, prin identitate se înțelege „similar cu”, „acela și”, „aparținând la” [1, p.9] Din punctul de vedere al studiilor sociale și umaniste, noțiunea de identitate pe care o corelăm în coordonatele istorice poate fi clasificată ca:

- identitate națională;
- identitate etnică;
- identitate socială;
- identitate politică;
- identitate instituțională;
- identitate de gen.

Astfel, fiind cea mai importantă componentă a conștiinței de sine a unui individ și a unui grup, identitatea colectivă se bazează pe acceptarea și asimilarea unui set de idei, orientări, idealuri, norme, valori, forme de comportament ale acelei comunități sociale (familie), înrudite, locale, etnice, confesionale, profesionale, naționale etc.), cu care individul se identifică, ceea ce presupune și distincția între „ai noștri” și „străini”. „Imaginea lumii” împărtășită de grupul relevant include idei despre relația dintre trecut, prezent și viitor („conexiunea timpurilor” sau un decalaj între ele), precum și imagini ale unui trecut semnificativ în general (epoci, evenimente, eroi etc.), care sunt construite și variate, nu în ultimul rând, în funcție de timp. Un eveniment este amintit doar atunci când este plasat în structurile conceptuale definite de comunitate. În prezent, problema identității se examinează nu doar ca o experiență a trecutului, dar și prin intermediul religiei, al limbii, ritualurilor, sărbătorilor, culturii artistice și al mas-mediei [3, p.29]. Pluralitatea identităților, prezența versiunilor competitive ale memoriei sau „povestiri” despre aceleași evenimente trebuie să se vadă în unele modele teoretice pe o bază științifică studiul relației triadei „memorie/istorie/identitate”, care permite să o corelăm în coordonatele istorice cu noțiunile „conștiință istorică” și „memorie istorică”.

Respectiv, *conștiința istorică* este un ansamblu de idei, vederi, sentimente, stări de spirit, care reflectă percepția și evaluarea trecutului în toată diversitatea sa, caracteristică atât pentru societate în ansamblu, cât și pentru diverse grupuri sociale din punct de vedere demografic, social, etnic, precum și individual. Conștiința istorică este un fenomen complex care include memoria, cunoașterea, experiența, conștientizarea trecutului, datorită căruia timpul este conectat. Fiecare persoană, grup, strat social se caracterizează printr-o combinație bizară a unor idei științifice și cotidiene (de zi cu zi) despre istorie în general, istoria poporului lor, istoria orașului, satului lor, istoria familiei lor. Deseori, evenimentele istorice semnificative privind țara, straturile și grupurile sociale, individul și unele probleme din viața oamenilor devin obiectul unei atenții deosebite la nivel teoretic, dar și cotidian și educațional. [4, p.31] Conștiința istorică este parcă „vărsată”, acoperă atât de evenimente importante, cât și întâmplătoare, absoarbe informații sistematizate, în principal, prin intermediul sistemului de învățământ și informații dezordonate (prin mass-media, ficțiune), a căror orientare este determinată de interesele speciale ale individului. Un rol semnificativ în funcționarea conștiinței istorice îl joacă informațiile aleatorii, adesea mediate de cultura oamenilor din jurul unei persoane, din familie, precum și, într-o anumită măsură, prin tradiții, obiceiuri, care poartă anumite idei despre viață ale unui popor, unei țări și ale unui stat, toate împreună fiind legate de alt concept din triada examinată, cum este *memoria istorică*.

Astfel, *memoria istorică* este un ansamblu de mesaje istorice transmise din generație în generație, mituri, reflecții, refractate subiectiv asupra evenimentelor din trecut. Vorbim, în special, de experiența negativă, asuprirea, nedreptatea împotriva poporului. Memoria istorică este un set de cunoștințe pre-științifice, științifice, cvasi științifice și extra științifice și idei de masă ale societății despre trecutul comun. Memoria istorică este cea mai importantă componentă de autoidentificare a unui individ, grup social sau societate în ansamblu. Este un tip de memorie colectivă (sau socială). Memoria istorică se manifestă în obiceiuri, viața de zi cu zi, cultură, atitudine față de alte popoare, preferințe politice, luptă pentru independență; poate conține arhetipuri civilizaționale și arhetipuri specifice numai acestei etnii date. Printre cercetătorii care au efectuat un șir de referințe conceptuale la subiectele examinate îi evidențiem pe oamenii de știință francezi Maurice Halbwachs și Pierre Nora, care au fost implicați în cercetarea memoriei istorice în secolul al XX-lea. În Rusia modernă, cercetările în acest domeniu sunt asociate cu numele lui I.M. Savelieva, A.V. Poletaeva, L.P. Repina.[3, p.32]. În această ordine de idei, memoria istorică este o anumită conștiință istorică focalizată, care reflectă semnificația și relevanța deosebită a informațiilor despre trecut în strânsă legătură cu prezentul și viitorul. Memoria istorică este, în esență, o expresie a procesului de organizare, conservare și reproducere a experienței trecute a unui popor, a unei țări, a unui stat pentru posibila sa utilizare în activitățile oamenilor sau pentru revenirea influenței sale în sfera conștiinței publice. Memoria istorică nu este doar actualizată, ci și selectivă, se concentrează adesea pe evenimente istorice individuale, ignorând altele. Cercetările oamenilor de știință sugerează că actualizarea și selectivitatea memoriei istorice se datorează, în primul rând, importanței cunoștințelor istorice și experienței istorice pentru prezent, pentru evenimentele și procesele curente și posibilul impact al acestora asupra viitorului. Memoria istorică este adesea personificată. Prin evaluarea activităților unor figuri istorice specifice, se formează impresii, judecăți și opinii despre ceea ce are o valoare deosebită pentru conștiința și comportamentul unei persoane într-o anumită perioadă de timp. Memoria istorică este mobilizată și actualizată în perioadele dificile din viața unei națiuni, societăți sau oricărui grup social, când se confruntă cu noi sarcini dificile sau se creează o amenințare reală la adresa existenței lor. Printre formele existențiale ale lor pot fi considerate asemenea arhetipuri, cum ar fi perioada de formare a statalității, formarea națiunii, identitatea național-civilă (conștiința de sine), pe care o trăiește o țară etc. Memoria istorică, care conține un set real de simboluri culturale, este înțeleasă ca o structură actualizată constant sau un proces continuu, în care se manifestă identitatea unei societăți. Memoria istorică este menținută prin reconstrucția unui trecut imaginar (prin neutralizarea versiunilor contradictorii și chiar conflictuale ale acestui trecut) și o schimbare a tiparelor de organizare a experienței istorice. Dacă societatea se ciocnește de o realitate care nu cadrează ideile obișnuite, este necesară o reorganizare radicală a memoriei trecutului, o re-creare a unei imagine holistice a trecutului. Memoria istorică influențează formarea identității unei persoane, conștientizarea de sine, ideile dominante despre semnificația unor evenimente specifice și percepția experienței istorice, în general. Cu alte cuvinte, memoria istorică este un fenomen strâns legat de implementarea scopurilor și obiectivelor educației istorice. În același timp, o parte semnificativă a cadrelor didactice nu deține cunoștințele și competența necesară în acest domeniu, ceea ce îngreunează activitatea pedagogică.

### **Identitatea, conștiința istorică și memoria istorică din perspectivă didactică**

În rezultatul examinării referințelor teoretice privind conceptele teoretice „identitate”, „conștiință istorică” și „memorie istorică”, putem susține că identitățile sunt un fel de sistem de coordonate culturale și istorice, care se formează în societate și se pot modifica sau se pot corela în funcție de factorii politici, culturali, istorici, sociali, psihologici etc. Una dintre cele mai semnificative identități din perspectiva educațională o putem referi la identitatea civică, care presupune legătura cu țara, patria mare și mică și care adesea este identificată cu concep-

tul de patriotism. Conceptul de identitate etnică este folosit pentru a desemna o legătură cu comunitatea etnică, cultura și limba. Astfel, când încercăm să înțelegem această problemă din punct de vedere pedagogic, este necesar să ținem cont de faptul că percepția trecutului de către societate și de către diferite categorii sociale este un subiect de discuție nu numai pentru istorici și sociologi, ci și în dezbaterile sociale și politice. Apelând la o anumită imagine a trecutului și la utilizarea resurselor istorice în anumite scopuri și contexte, trebuie să fim conștienți că el este un instrument politic puternic folosit de partidele politice, organizațiile publice, liderii politici. Încercările de distorsionare, manipulare, falsificare a istoriei sunt periculoase, deoarece pot afecta negativ memoria istorică, pot perturba continuitatea istorică și culturală, procesul de formare a unei identități naționale și civice pentru tânăra generație. Experiența pedagogică demonstrează că, pe lângă manualele de istorie și alte mijloace didactice, instrumentele pentru formarea identității civice sunt:

- ritualurile istorice de stat și datele memorabile; riturile civile și religioase legate de memoria istorică;
- monumentele, memorialele, plăcile și semnele comemorative;
- expozițiile muzeale, expozițiile individuale;
- toponimele (redenumirea străzilor efectuată și neefectuată, denumirea străzilor noi);
- legile, inițiativele legislative, fixarea anumitor interpretări ale evenimentelor istorice (legi memoriale);
- actele departamentale care reglementează activitatea arhivelor, organizațiilor memoriale;
- actele departamentale, documentele organizațiilor publice de stat care determină conținutul educației istorice generale;
- discuțiile publice;
- acțiunile memoriale: mitingurile, acțiunile de sprijin și protest, inclusiv campaniile de rețea; scrisorile deschise, colectarea de semnături;
- publicațiile analitice despre problemele politicii istorice, care au provocat cel mai mare protest public;
- concursurile publice pe teme istorice;
- inițiativele de finanțare legate de interpretarea istoriei [2.]

Cadrele didactice sunt implicate direct în rezolvarea problemei identitare. În activitatea sa didactică subiectul legat de identitate, conștiință și memorie istorică rămâne a fi examinat nu doar din aspecte euristice, ci și din perspectiva dezvoltării competenței de gândire critică.

Respectiv, problemele-cheie ale formării conștiinței istorice, ale identității naționale și civice a școlărilor pot fi rezolvate prin integrarea eforturilor reprezentanților științelor sociale, psihologiei, pedagogiei și practicii pedagogice avansate.

Una din cele mai frecvente strategii este aplicarea metodei proiectului.

### **Concluzii**

Memoria istorică este de o mare importanță pentru formarea identității.

Problemele conservării memoriei istorice, care stă la baza continuității culturale a generațiilor, a identității naționale-civile, capătă o importanță deosebită astăzi.

Mass-media, politica memorială a statului și alți factori și condiții au un impact semnificativ asupra memoriei istorice.

Strategia actuală privind educația istorică reprezintă o sinteză interdisciplinară a istoriei, a antropologiei culturale, a filozofiei politice, a științelor educației, a teoriei și metodelor de predare.

În același timp, relevanța socială a problemei, logica dezvoltării științei pedagogice, cerințele practicii pedagogice actualizează necesitatea unei înțelegeri științifice și teoretice a acestor probleme, căutarea unor modalități eficiente de rezolvare a acestei semnificative teoretice din perspectivă practică.

### BIBLIOGRAFIE

1. SCÂRNECI, F. *Introducere în sociologia identității*. Brașov: Editura Universității” Transilvania, 2009.; ISBN978-973-598-530-1 p.9
2. ВЯЗЕМСКИЙ, Е. Е. „Формирование российской гражданской идентичности как доминанта исторического образования [Электронный ресурс].” URL: [http://eduportal44.ru/koiro/enpj/142\\_2013\\_E](http://eduportal44.ru/koiro/enpj/142_2013_E) (дата обращения: 27.02. 2023
3. РЕПИНА, Лорина Петровна. „Память и знание о событиях прошлого в историческом сознании и нарративах идентичности.” *Событие в истории, памяти и нарративах идентичности*. 2017. 9-17. ISBN 978–5–906578–23–5
4. ЧЕРНЫШОВ, Ю. Г. „Идентичности и национальные варианты политики памяти (к итогам дискуссии).” *Политическая наука* 4 (2020): с.111-127.